



ایرانیان مسلمان و مبارز در نظر خدا و رسول (ص)

جمع آوری تفسیر ابن کثیر در عربستان و اردن:

دستگاه‌های امنیتی رژیم‌های اردن و عربستان اقدام به جمع آوری تفسیر ارزشمند ابن کثیر از کتاب فروشی‌ها کردند و خرید و فروش آن را در این دو کشور ممنوع اعلام نمودند.

به نوشته هفته‌نامه عرب زبان لواءالصدر علت خصومت رژیم‌های اردن و سعودی با این تفسیر ارزشمند، اهل سنت، درج يك روايت مستند نبوی در ذیل تفسیر آیه شریفه «بیتدل قوماً غیرکم» از سوره محمد (ص) است که طبق آن هنگامی که از پیامبر (ص) در مورد اشاره این آیه سؤال شد حضرت با اشاره به سلمان فارسی از قوم وی به نیکی یاد فرمودند به نوشته اللواءالصدر اینکار به منظور مخفی نگه داشتن این روایت که اکنون با وقوع انقلاب اسلامی و ظهور امتی که پرچم نصرت اسلام را به دوش می‌کشد، محقق شده است.

برای بصیرت بیشتر نسبت به این موضوع حضرت آیه‌الله احمدی، آیات و روایات مربوطه را جمع آوری و درباره آنها بحث میسوطی انجام داده‌اند که اکنون از نظر خوانندگان گرام می‌گذرد:

ها أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِمَّنْكُمْ مَن يَبْخُلُ وَ مَن يَبْخُلْ
فَأِنَّمَا يَبْخُلُ عَنِ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِن تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ

لَا يَكُونُوا أَفْئَاكُكُمْ ۱

آگاه باشید شما اشخاصی هستید که دعوت می‌شوید تا در راه خدا انفاق کنید. برخی از شماها بخل می‌کنید، هر کس بخل کند، در به دست آوردن منافع خود بخل می‌ورزد (زیرا نفع انفاق و ضرر بخل به خود شخص برمی‌گردد و از شما می‌خواهیم در راه خدا انفاق نمائید، نه از این جهت که خدا و پیامبرش نیازمند و فقیر است بلکه) خدا بی‌نیاز و غنی بوده و شما نیازمند و محتاج هستید.

و اگر (شما از انفاق کردن) سرباز زنیید خداوند تبارک و تعالی گروهی را جایگزین شما می‌سازد و آنان مانند شما نخواهند بود (بخل نمی‌کنند و در مقابل دشمن سخن از صلح نمی‌زنند).

در آیات قبل از این آیه، خداوند سبحان به مسلمانان دستور می‌دهد و

می‌فرماید:

وَلْتَبْلُوْكُمْ حَتّٰى تَعْلَمَ الْمُجَاهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ وَتَبْلُوْا اَخْبَارَكُمْ ۲

ما حتماً شما را امتحان خواهیم کرد تا جهاد کنندگان (بامال و نفس) و (همچنین) صبر کنندگان شما را بدانیم.

و باز می‌فرماید:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اطِيعُوا اللّٰهَ وَاطِيعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْا اَعْمَالَكُمْ ۳

ای مؤمنان خدا را اطاعت کنید (در حلال و حرام) و اطاعت رسول کنید (در دستوراتی که می‌دهد) و اعمال خود را (با نافرمانی) تباه و باطل نسازید.

و باز می‌فرماید:

فَلَا تَهِنُوْا وَتَدْعُوْا اِلَى السَّلْمِ وَاَنْتُمْ اَلَا عُلُوْنٌ وَاَللّٰهُ مَعَكُمْ وَلٰكِنْ يَّبْتَئِرْكُمْ ۴

اعمالکم ۴

و سست نشوید و (در هنگام مقابله با کفار و دشمنان دین) دعوت به صلح نکنید در حالی که غلبه (و قدرت و پیروزی) با شما می‌باشد و (علاوه) خدا با شما است و (از پاداش) اعمال شما کم نخواهد گذاشت.

و باز می‌فرماید:

اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبْتٌ وَاَلَمْ نُوَلِّوْا اِنْ تُوْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا يُؤْتِكُمْ اَمْجُوْرَكُمْ وَلَا

۱ - محمد/۳۸.

۲ - محمد/۳۰.

۳ - محمد/۳۲.

۴ - محمد/۳۴.



يَسْئَلُكُمْ اَمْوَالَكُمْ ۱

همانا زندگی دنیا بازیچه و سرگرمی می‌باشد و اگر شما ایمان بیاورید و تقوی پیشه کنید (خداوند) پادشاهان را خواهد داد و از شما (در مقابل بهشت و پادشاهای دیگر) مال‌تان را نمی‌خواهد.

و باز می‌فرماید:

اِنْ يَسْئَلُكُمْوهَا فَيُخَفِّضْكُمْ تَبَخَّلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ۲

اگر (خداوند تبارک و تعالی) از شما مال‌تان را بخواهد و در مطالبه مال مبالغه کند (همه یا بیشتر اموال‌تان را بخواهد) شما بخل خواهید نمود و ضغن شما را بیرون خواهد آورد، یعنی بغض و عداوت شما را که در دل نسبت به خدا و رسول و دین دارید، بدین وسیله آشکار خواهد کرد.^۳ غرض از آوردن این آیات، این است که با دقت در این آیات معلوم می‌شود که: خدا مؤمنان را با دستوراتی که در مورد تلاش و سعی در راه خدا به آنها می‌دهد، آزمایش می‌کند تا حقیقت ایمان یا کفر و نفاقشان را معلوم نماید که آیا:

مسلمانان برای خاطر سستی و زبونی که از حب حیات سرچشمه می‌گیرد و قهراً آنان را از فداکاری و قتال و جانبازی باز می‌دارد، در مقابل دشمن، از صلح و سازش، دم می‌زنند؟! با اینکه توان جنگ و ادامه آن را دارند و خدا هم پشتیبان آنها می‌باشد و با اینکه خدا از سستی و زبونی و ترس از مرگ و بخل نفرت داشته و به سخن گفتن از سازش و صلح راضی نیست.

و همچنین در این آیات از شدت علاقهٔ مسلمانان به مال دنیا سخن می‌گوید و بیان می‌کند که اگر خدا بخواهد مال شما را بگیرد، حقد و کینه خود را آشکار کرده و از آزمایش الهی نمی‌توانید سالم بیرون بیایید.

پس از این مطالب، می‌فرماید: شما را دعوت می‌کنیم که انفاق کنید و شما بخل می‌ورزید، و اگر شما اعراض کردید (یعنی مال، انفاق نکردید و حب دنیا شما را از جنگ در راه خدا مانع شد و سخن از سازش به میان آورده و تقوی و ایمان را کنار گذاشتید) خدا گروه دیگری را جایگزین شما خواهد نمود و آنان در گذشته، مانند شما نبوده و در آینده هم مانند شما نخواهند بود. یعنی آنان زاهد هستند، و تقوی دارند و جانباز و فداکار می‌باشند، و از

۱ - محمد/۳۵.

۲ - محمد/۳۶.

۳ - مجمع البیان ج ۹ ص ۱۰۸ و اقرب الموارد.



جنگ نمی‌هراسند و از انفاق مال در راه خدا (ولو اینکه همه اموالشان باشد) مضایقه نخواهند کرد و می‌توانند از عهده امتحان خدا سر بلند بیرون آیند. مفسران آیه شریفه در تعیین این گروه بسیار مهم و ارزشمند که مورد علاقه و پسند خدا و رسول (ص) می‌باشند سخن گفته و احتمالاتی را ذکر کرده‌اند.

۱- بعضی، آنان را ملائکه دانسته‌اند همانطوری که در جنگ بدر ملائکه نازل شدند.

۲- برخی می‌گویند مراد، اهل یمن هستند.

۳- جمعی گویند مقصود طائفة انصار می‌باشند.

۴- عده‌ای معتقدند که مراد سلمان و قوم سلمان فارسی هستند.^۱ هر یک از مفسرین برای عقیده خود دلیلی ذکر کرده است ولی ما در مقام بیان همه ابعاد و جهات آیه شریفه نیستیم، فقط می‌خواهیم برای خوانندگان تذکر بدهیم که از رسول خدا صلی الله علیه وآله، احادیثی در تفسیر این آیه وارد شده است که موجب افتخار ملت مبارز ایران است و ما قسمتی از این اخبار را می‌آوریم.

۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: تَلَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) هَذِهِ الْآيَةَ: «وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبِدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالِكُمْ»، فَقَالُوا مَنْ هَؤُلَاءِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَدِّينِ إِنْ تَوَلَّيْنَا اسْتَبْدَلَ بِنَا قَوْمًا غَيْرَنَا ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَنَا؟ فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَى فَخْذِ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ ثُمَّ قَالَ: هَذَا وَقَوْمُهُ، لَوْ كَانَ الدِّينُ مُعْتَقًا بِالشَّرِّ لَنَا لَهُ رِجَالٌ مِنَ الْقُرَيْسِ.^۲

ابو هریره نقل می‌کند که: رسول خدا صلی الله علیه وآله این آیه شریفه را

۱ - احتمالات دیگری نیز گفته شده است، محققین به: کشاف ج ۴/۳۳۱ و بیضاوی در تفسیر آیه و تفسیر قرطبی ج ۱۶/۲۵۸ و مجمع البیان ج ۹ ط اسلامیه ص ۱۰۸ و تبيان ط نجف ج ۹ ص ۳۱۱ و الميزان ج ۱۸/۲۷۱ و ثعالبی ج ۴/۱۷۱ و فخر رازی ج ۲۸/۷۶ و تفسیر کبیر طبری ج ۲۶/۴۲ و الدر المنثور ج ۶/۶۷ و ابوالفتح ج ۴/۸۳ و مجموعه من التفسیر ج ۵/۵۱۷ و تفسیر ابی السعود ج ۸/۱۰۳ و روح المعانی ج ۲۶/۸۲ و تفسیر ابن کثیر ج ۷/۶ و تفسیر شریینی ج ۱/۳۸۲ و تفسیر گازر ج ۹/۱۲۲ مراجعه نمایند.

۲ - تاریخ اصبهان تألیف ابونعمین ج ۱/۳ و ۲/۳ با اسانید متعدد و تفسیر طبری ج ۲۶ ص ۴۲ و تفسیر ابن کثیر ج ۶/۳۲۰ و بیضاوی در تفسیر همین آیه مبارکه و روح المعانی ج ۲۶/۸۲ و ج ۶/۱۶۳ و مجموعه من التفسیر ج ۵/۵۱۷ و درالسراج المنیر شریینی ج ۴/۳۶ آمده: «رواه الترمذی والحاکم وصحاحه» و تفسیر گازر ج ۹/۱۲۲ و الدر المنثور ج ۶/۶۷ از عبدالرزاق و عبد بن حمید و ترمذی و ابن جریر و ابن ابی حاتم و طبرانی در اوسط و بیهقی در دلائل النبوة و المیزان ج ۸/۲۷۲ و تفسیر نیشابوری در هامش طبری ج ۲۶/۴۳ و ترمذی ج ۵/۳۸۴.





خوانند، حضار عرض کردند؛ یا رسول الله (ص) کسانی که اگر ما اعراض نمودیم خدا آنها را جایگزین ما کرده و آنان نیز مثل ما نخواهند بود (بلکه در زهد و تقوی و ایمان و فداکاری و انفاق بهتر از ما می‌باشند) چه کسانی هستند؟

حضرت رسول صلی الله علیه وآله دست بر زانوی سلیمان فارسی زد و فرمود: این و طائفه اش هستند (سپس اضافه فرمودند که:) اگر دین خدا آویزه ستاره‌ثریا باشد حتماً مردانی از فارس به آن خواهند رسید.

۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ تَلَى نَبِيُّ اللَّهِ (ص) هَذِهِ آيَةٌ: «وَأَنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلَ قَوْمًا غَيْرَكُمْ» قَالَ: وَضَعَ النَّبِيُّ (ص) يَدَهُ عَلَى فَيْحِ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: هَذَا وَقَوْمُهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الدِّينُ مَنَاطًا بِالشَّرْتَا لَتَنَاوَلَهُ رِجَالٌ مِنْ فُؤَيْسٍ^۱.

حضرت رسول الله صلی الله علیه وآله این آیه «و ان تتولوا يستبدل قوماً غیرکم» را تلاوت کرده و سپس دست بر زانوی سلیمان گذاشته و فرمودند: این و قوم این است، قسم به کسی که جانم در دست او است اگر دین (از معارف و احکام و اخلاق و عبادات) از ستاره ثریا آویزان باشد (و در دسترس مردم نباشد، در عین حال) مردانی از فارس زبانها به آنها رسیده و آن را به دست می‌آورند.

۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: إِنَّ أَنَسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ ذَكَرَ اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ؟ وَذَكَرَ نَحْوَهُ^۲.

ابوهریره نقل می‌کند که: عده‌ای از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه وآله پرسیدند یا رسول الله: این افرادی که خداوند متعال در قرآن (در این آیه شریفه) ذکر کرده اند چه کسانی هستند؟ رسول خدا همان جوابی را می‌دهند که در حدیث قبلی گذشت.

۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ: «وَأَنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلَ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالِكُمْ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هَؤُلَاءِ؟ - قَالَ: وَسَلْمَانُ جَالِسٌ - فَقَالَ: هَذَا وَقَوْمُهُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الْبِرُّ - أَوْ قَالَ الدِّينُ - مَنَاطًا بِالشَّرْتَا لَنَا لَهُ رِجَالٌ مِنْ فُؤَيْسٍ^۳.

۱- تاریخ اصبهان ج ۱/۳۱ و تفسیر طبری ج ۲۶/۴۲.

۲- تاریخ اصبهان ج ۱/۳۱ و ابوالفتح ج ۴/۸۳ و مجموعه من التفسیر ج ۵/۵۱۷ و مجمع البیان ج ۹

ط اسلامیه ص ۱۰۸ و نورالقلین ج ۵/۴۶

۳- تاریخ اصبهان ج ۱/۵ و تفسیر طبری ج ۲۶/۴۲ و تفسیر ابی السعود ج ۸/۱۰۳ و الدر المنثور

ج ۶/۶۷ از سعید بن منصور و ابن جریر و ابن منذر و ابن ابی حاتم و ابن مردویه و مستدرک حاکم

ج ۲/۴۵۸.

ابوهریره می‌گوید: هنگامیکه آیه مبارکه «و ان تتولوا يستبدل قوماً غیرکم» نازل شد جمعی از اصحاب رسول الله (ص) عرض کردند اینها چه کسانی هستند؟ (که خداوند تبارک و تعالی در قرآن کریم آنان را ذکر کرده و چنین مدح فرموده است) و سلمان هم در آنجا نشسته بود، حضرت به او اشاره کرده و فرمودند: او و قوم او، قسم به خدا اگر دین از ثریا، آویخته باشد مردی از فارس به آن خواهد رسید.

۵- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: إِنَّ النَّبِيَّ (ص) نَلِيَ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ» فَسُئِلَ مَنْ هُمْ؟ قَالَ: لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالثَّرِيَّا لَتَوَلَّاهُ رِجَالٌ مِنْ فَارِسٍ.^۱

جابر بن عبدالله انصاری روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه وآله این آیه را تلاوت نمودند. «و ان تتولوا يستبدل قوماً غیرکم»، به حضورشان عرض شد: اینها چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: اینان فارس (زبانان) می‌باشند، اگر دین در ثریا می‌بود، مردانی از فارس به آن دسترسی پیدا می‌کردند.

۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَدُّوْا يَا مَعْشَرَ الْمَوَالِي إِلَى الذِّكْرِ فَإِنَّ الْعَرَبَ قَدْ أَعْرَضَتْ وَأَنَّ الْإِيمَانَ لَوْ كَانَ مُعَلَّقًا بِالْعَرْشِ كَانَ مِنْكُمْ مَنْ يَطْلُبُهُ.^۲

ای گروه موالی: به ذکر نزدیک شوید زیرا عرب (از ذکر) روی گردان شده است (ظاهراً اشاره به مضمون آیه مبارکه می‌باشد) و بدرستی که اگر ایمان در عرش (خدا) آویزان (و از دسترس مردم دور) باشد، از شماها کسی هست که آن را طلب کند.

در این حدیث کلمه موالی (که در اینجا به معنای برده آزاد شده غیرعرب است)^۳ مطلق ذکر شده و همه غیرعرب را شامل است ولی شاید به قرینه روایات گذشته و آینده، مخصوصاً به قرینه ذیل حدیث — که در همه این احادیث ذکر شده است — مراد فقط ایرانیها باشند.

بهر حال در آیه شریفه، جمله «وَإِنْ تَوَلَّوْا» به صورت جمله شرطیه ذکر شده است و توهم نشود که این شرط محقق نشده است تا جزاء حاصل شود، زیرا این روایات — مخصوصاً حدیث آخر — اشاره یا صراحت در تحقق.....

۱- تاریخ اصبهان ج ۷/۱ و روح المعانی ج ۸۲/۲۶ و در المنثور ج ۶/۶۷ از ابن مردویه و المیزان ج ۲۷۲/۱۸

۲- تاریخ اصبهان ج ۶/۱

۳- رجوع شود به لسان العرب ج ۱۵ ص ۴۰۸



دارد، بالخصوص با توجه به ذیل احادیث: **لَوْ كَانَ مُعَلَّقًا بِالشَّرْتِ** - ، **لَوْ كَانَ** **الَّذِينَ مَنَاطًا بِالشَّرْتِ** - ، **لَوْ كَانَ الْبِرُّ** ظهوریاً صراحت در تحقق شرط، مشخص می‌شود.

و اصلاً دلالت حدیث بر فضیلت این ملت بالاخص با نظر به روایات آینده و همچنین در انستاد و نکوهش از عرب، احتیاج به حصول شرط ندارد و اجمالاً اصل فضیلت را اثبات می‌کند.

احادیث دیگری نیز از رسول خدا صلی الله علیه وآله و اهل بیت علیهم السلام نقل شده است که مضمون احادیث گذشته را تأیید و تأکید می‌نماید و افاده می‌کند که حضرت ختمی مرتبت و خاندان گرام او نسبت به مردم مسلمان ایران نظر خاصی داشته‌اند.

یعنی آنها را علاوه بر تقوی و فضیلت و گذشت و فداکاری و جانبازی در راه هدفهای اسلامی و سازش ناپذیری، به علم و دین و معارف و ... نیز می‌ستوده‌اند، به این جهت لازم است به برخی از این احادیث شریفه اشاره شود:

۱۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ (ص) إِذْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ فَلَمَّا قَرَأَهُ «وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لِمَا يَلْعَنُوا مِنْهُمْ» قِيلَ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَمْ يَرِجِعْهُ النَّبِيُّ (ص) حَتَّى سَأَلَهُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا - قَالَ: وَفِينَا سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ - قَالَ: قَوَّضَعَ النَّبِيُّ (ص) يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ ثُمَّ قَالَ: لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الشَّرْتِ لَنَا لَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلَاءِ قَالَ أَبُو حَصِينٍ: لَنَا لَهُ هَذَا وَأَصْحَابُهُ - وَالْحَدِيثُ مُتَّفِقٌ عَلَيْهِ؟

از ابوهیره روایت شده است که: مادر نزد رسول الله صلی الله علیه و آله بودیم که سوره جمعه نازل شد پس از خواندن آیه **وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لِمَا يَلْعَنُوا مِنْهُمْ**، عرض شد: یا رسول الله اینها چه کسانی هستند؟ حضرت پاسخ نداد تا اینکه دوبار یا سه بار سؤال کردند - ابوهیره می‌گوید سلمان هم در میان ما بود - حضرت دست مبارک خود را بر سلمان گذاشته و فرمود: اگر ایمان در ثریا باشد حتماً مردلتی از اینان به آن می‌رسند.

.....
۱- ابوحصین و ادعی یکی از راویان حدیث است.

۲- تاریخ اصبهان ج ۲/۱ با اسانید متعدد و الدر المنثور ج ۲۱۵/۶ و روح المعانی ج ۹۴/۲۸ و قرطبی ج ۹۳/۱۸ و طبری ج ۶۲/۲۸ و مجمع البیان ج ۶۹/۶ (در ط اسلامیه ج ۲۸۳/۱۰) و کشف ج ۵۳۰/۴ و ابن کثیر ج ۷/۷ و تمالی ج ۲۹۸/۴ و بخاری ج ۱۸۱/۶ و عمدة القاری ج ۲۳۵/۱۹ عن جمع و صحیح مسلم ج ۱۹۷۳/۴ و حدیث ۲۵۴۶ و ترمذی ج ۴۱۳/۵ و ۴۱۴ و فتح الباری ج ۴۹۲/۸ و ۴۹۳.



در نص دیگری چنین نقل شده است:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ (ص) فَأَنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ «وَأَخْرَيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ» فَقَالَ رَجُلٌ: مَنْ هَوْلَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَمْ يُجِبْهُ حَتَّى سَأَلَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ قَوَّضَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ وَ قَالَ: لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ بِالثَّرَاتِ لَنَا لَهُ رَجُلٌ مِنْ هَوْلَاءِ!

قرطبی می گوید: بهترین تفسیر «آخرین» این است که اینها ایرانی ها هستند، برای اینکه دین در میان آنان ظاهر گشت و علماء زیاد شدند، همین جهت، برهان صدق رسول الله صلی الله علیه و آله است (عمده القاری ج ۹/۲۳۵)

۲۰- لَمَّا نَزَلَتْ قَوْلُهُ تَعَالَى: قَسَوَتْ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ، سُبُلَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) عَنْهُمْ، فَضَرَبَ يَدَهُ عَلَى غَاتِقِ سَلْمَانَ وَقَالَ: هَذَا وَذَوُوهُ ثُمَّ قَالَ: لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ مُعْتَقًا بِالثَّرَاتِ لَنَا لَهُ رِجَالٌ مِنْ أَتْبَاءِ فَارِسٍ.^۳

وقتی که آیه مبارکه: قَسَوَتْ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ نازل شد مورد این قوم (که خدا وعده داده اینها را بیاورد و چنین مدحی از اینها نموده است) حضرت دست به شانه سلیمان زد و فرمود: ایشان و منسوبین ایشان هستند، سپس فرمود: اگر ایمان از ثریا آویزان بود، مردانی از اولاد و فرزندان فارس به او می رسیدند.

در این آیه شریفه چند صفت مهم برای این قوم ذکر شده است:

- الف - يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ خدا این قوم را دوست می دارد و آنها هم خدا را دوست می دارند.
- ب - أَيْدِيهِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ، أَعْرَظَ عَلَى الْكَافِرِينَ برای مؤمنان و در مقابل آنان متواضع و متذلل و در مقابل کفار، عزیز و ناسازگارند، کما اینکه در آیه دیگر فرمود: أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رَحِمَاءُ بَيْنَهُمْ^۴
- ج - يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ با جان و مال و اولاد در راه خدا مجاهده و تلاش می کنند.

۲ - سورة مائده آیه ۵۴

۳ - رجوع شود به کشاف ج ۱/۶۴۶ و بیضاوی در تفسیر این آیه مبارکه و فخر رازی ج ۱۲/۹ و ۲۰ و مجموعه من التفسیر ج ۲/۳۰۴ و روح المعانی ج ۶/۱۶۳ و المنارج ۶/۴۳۶ و نور الثقلین ج ۱/۳۲۲ و مجمع البیان ج ۲/۱۲۲ و تفسیر شربینی ج ۱/۳۸۲ و قرطبی ج ۸/۹۳.

۴ - سورة فتح آیه ۲۹.





د - وَلَا يَخَافُونَ عُقُوبَةَ لِأُولِي الْأَرْحَامِ در راه دین خدا و اجراء احکام اسلام و پیشبرد مقاصد پیامبر عظیم الشان اسلام از ملامت و سرزنش احدی ترس به خود راه نمی دهند.

ه - ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ واین است فضائل الهی و اوصاف ستوده و بهر کسی که بخواهد مرحمت می فرماید و خدا دارای رحمت واسع، و دانا است.

و اثری که برای تخلف از این اوصاف، مترتب می شود (فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ...) مانند ترتب اوصاف بر تخلف از صفات مذکوره در آیات قبل از آیه ۳۸ سوره محمد است.

۳ - در تفسیر آیه شریفه: إِلَّا تَنْفَرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^۱

اگر (در راه دین خدا برای جهاد) نروید خدا شما را به عذابی دردناک گرفتار خواهد کرد و قومی دیگر (برای جهاد) بجای شما برمی گزیند و شما (با این کارتان) زبانی به خدا نمی رسانید و خدا بر هر چیزی توانا است. یکی از احتمالات در تعیین این قوم، این است که مراد، قوم فارس

باشد.^۲

۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِلَىٰ قَوْمِ أَوَّلِي بَأْسٍ شَدِيدٍ «بِفَارِسٍ»^۳

یعنی در سوره مبارکه الفتح، در تفسیر قسمتی از آیه ۱۶ (قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعُونَ إِلَىٰ قَوْمِ أَوَّلِي بَأْسٍ شَدِيدٍ...) که خداوند تبارک و تعالی، متخلفین را تهدید کرده و می فرماید: «بزودی دعوت می شوید برای جنگ کردن با قومی که دارای قوت و قدرت زیاد هستند»، ابن عباس گفته است که مراد از این قوم شجاع، فارس است.

۵ - إِثْرُهَا يَا بَنِي قُرَيْشٍ فَلَوْ كَانَ الْإِيمَانُ مُعْتَقًا بِالثَّرَاتِ لَا تَنَالَهُ الْعَرْبُ،

لَنَالَهُ الْعَجَمُ^۴

بشارت باد بر شما ای فرزندان قریش، اگر ایمان، آویزه کوکب ثریا باشد

۱ - سوره توبه آیه ۳۹.

۲ - کشف ج ۲/۲۷۰ و قرطبی ج ۸/۱۴۲.

۳ - رجوع شود به الدر المنثور ج ۶/۷۳ و طبری ج ۲۶/۵۲.

۴ - تاریخ اصبهان ج ۱/۵.

۵ - ابن اثیر در نهایت گوید: قریش از فرزندان حضرت ابراهیم (ع) بود که دارای اولاد زیادی

گشت و غیر عرب از فرزندان او بوجود آمدند، (النهاية ج ۳ ص ۴۲۵ باب الفاء مع الراء).

عرب نمی تواند آن را بدست آورد، بلکه عجم و غیرعرب آن را بدست می آورند.

۶۵- **إِفْتَرُوا يَا بَنِي فَرِخٍ إِلَى الذَّكْرِ إِنَّ مِنْكُمْ لَرِجَالًا لَوْ أَنَّ الْعِلْمَ مَعَلَقٌ بِالثَّرَا لَتَنَاقَلُوهُ.**^۱

ای فرزندان فرخ به ذکر نزدیک شوید، قسم به خدا همانا در میان شما مردانی هستند که اگر علم از ستاره ثریا آویزان باشد، آن را به دست می آورند.

۷۵- **أَعْظَمُ النَّاسِ نَصِيبًا فِي الْإِسْلَامِ أَهْلُ فَارِسٍ، لَوْ كَانَ الْإِسْلَامُ فِي الثَّرِيَا لَتَنَاقَلَهُ رِجَالٌ مِنْ أَهْلِ فَارِسٍ.**^۲

بیشترین قسمت از اسلام، از آن اهل فارس است، اگر اسلام در ستاره ثریا باشد، مردانی از دیار فارس آن را بدست می آورند.

۸۰- **لَوْ كَانَ الدِّينُ مُعَلَّقًا بِالثَّرِيَا لَتَنَاقَلَهُ مِنْ فَارِسٍ.**^۳

اگر دین از ستاره ثریا معلق باشد، افرادی از اهل فارس آن را بدست می آورند.

۹۰- **يَا سَلْمَانَ لَوْ كَانَ الدِّينُ مُعَلَّقًا بِالثَّرِيَا لَتَنَاقَلَهُ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ فَارِسٍ يَتَّبِعُونَ سُنَّتِي وَ يَتَّبِعُونَ آثَارِي وَيَكْثُرُونَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ يَا سَلْمَانُ أَحَبُّ الْمُجَاهِدِينَ وَأَحَبُّ الْمُرَابِطِينَ وَأَحَبُّ الْفُرَاةِ.**^۴

در این حدیث که خود سلمان روایت نموده است حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله، سلمان را مخاطب قرار داده و می فرماید: اگر دین در ثریا باشد جمعی از اهل فارس آن را به دست می آورند، و سپس چند خصالت از فضائل آنان را بیان می کند:

اینان از سنت رسول الله صلی الله علیه و آله پیروی می کنند [و به رأی و قیاس و استحسان عمل نمی نمایند].

اینان بدنبال آثار حضرت رسول (ص) بوده و از آن پیروی می نمایند.

۱- تاریخ اصبهان ج ۱/۴.

۲- تاریخ اصبهان ج ۱/۴ و میزان الحکمة ج ۷/۳۰ به نقل از کنز العمال.

۳- تاریخ اصبهان ج ۱/۴، ابونعیم در همین مصدر از ص ۲ تا ۱۴ روایات زیادی به همین مضمون نقل کرده، برای مزید اطلاع رجوع شود به: بخاری ج ۶/۱۸۹ و عمدة القاری ج ۱۹/۲۳۵ و صحیح مسلم ج ۴/۱۹۷۳ الرقم ۲۵۴۶ و فتح الباری ج ۸/۴۹۲ و ۴۹۳ و مجمع الزوائد ج ۱۰/۶۴ و ۶۵ و میزان الحکمة ج ۷/۳۰ به نقل از کنز العمال.

۴- تاریخ اصبهان ج ۱/۷.





و اینان برای رسول خدا صلی الله علیه و آله، بسیار صلوات می فرستند (آلآن این خصلت، شعار شیعه است).

سپس به سلمان دستور می دهد که سه دسته از مردم مسلمان را دوست

بدارد:

۱- مجاهدینی که با جان و مال در راه خدا تلاش می نمایند.

۲- سنگر نشینانی که همواره در حفظ مرزهای اسلامی، نهایت سعی را دارند.

۳- جنگجویانی که در میدان جنگ، به نبرد با دشمن خدا مشغول هستند.

این سه خصلت، آلآن در مردم مبارز ایران موجود است و شاید ذکر نمودن این سه گروه و امر به محبت به آنان در ذنبال فرمایش قبلی، اشاره باشد به اینکه اینان دارای چنین خصلت هائی نیز می باشند.

۱۰۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ ذِكْرَتْ عِنْدَهُ فَارِسٌ، فَقَالَ فَارِسٌ غَضِبْنَا أَهْلَ

الْبَيْتِ ۱

از ابن عباس نقل شده - در حالی که پیش او از اهل فارس صحبت به میان آمده بود - که گفت: (اهل) فارس، وابستگان ما اهل بیت هستند.

۱۱۵- ... إِنَّ أَسْعَدَ الْعَجَمِ بِالْإِسْلَامِ أَهْلُ فَارِسٍ ... ۲

... یاورترین غیر عرب به اسلام، اهل فارس هستند...

۱۲۵- ذِكْرَتْ الْمَوَالِي أَوِ الْأَعَاجِمِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا تَأْتِيكُمْ

بِهِمْ مِنْكُمْ أَوْ مِنْ بَعْضِكُمْ. ۳

پیش رسول خدا (ص) صحبت از موالی و یا غیر عرب به میان آمد، حضرت فرمودند: قسم بخدا، اعتماد من به آنان، بیشتر از اعتماد من به شما و یا به بعضی شما است.

۱۳۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ص) ذِكْرَتْ عِنْدَهُ فَارِسٌ فَقَالَ: وَهَلْ

النَّاسُ إِلَّا أَوْلِيكَ؟ ۴

ابوهریره نقل می کند که پیش پیغمبر اسلام (ص) صحبت از فارس شد، حضرت فرمودند: آیا مردم غیر از اینها هستند؟

رساله جامع علوم انسانی

۱- تاریخ اصبهان ج ۱/۱۲.

۲- تاریخ اصبهان ج ۱/۱۲ و میزان الحکمة ج ۷/۳۰ به نقل از کنز العمال.

۳- تاریخ اصبهان ج ۱/۱۲ با اساتید متعدد.

۴- تاریخ اصبهان ج ۱/۱۱.

۱۴۵- لَمَّا وَرَدَ بِسَبِيِّ الْفَرَسِ إِلَى الْمَدِينَةِ أَرَادَ عُمَرُ أَنْ يَبِيعَ النِّسَاءَ وَأَنْ
يَجْعَلَ الرُّجَالَ عِبِيدَ الْعَرَبِ وَعَزَمَ عَلَى أَنْ يَحْمِلَ الْعَلِيلَ وَالضَّمْعِيَّةَ وَالشَّيْخَ الْكَبِيرَ
فِي الطَّوَافِ وَحَوَّلَ النَّبِيَّةَ عَلَى ظُهُورِهِمْ، فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ النَّبِيَّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ: أَكْرِمُوا كَرِيمَ قَوْمٍ وَإِنْ لِحَالِقُوكُمْ وَطَوْلَاءَ الْفَرَسِ حُكَمَاءُ
كُرَمَاءَ فَقَدْ آلَفُوا إِلَيْنَا السَّلَامَ وَرَغِبُوا فِي الْإِسْلَامِ. ۱. الحديث.

وقتی که اسرای ایرانی وارد مدینه شدند، عمر خواست زنهای آنان را بفروش
برساند و مردها را برده عرب قرار دهد، به این ترتیب که در طواف کعبه،
علیل ها و ناتوانان را حمل نمایند، علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی
الله علیه و آله فرموده است که کریم هر قومی را احترام کنید ولو اینکه با
شما مخالف باشند، و این ایرانیان که حکیم و کریم هستند تسلیم گشته و
مسلمان شده اند...

۱۵۵- يَخْرُجُ نَاسٌ مِنَ الْمَشْرِقِ فَيُؤَكِّدُونَ لِلْمَهْدِيِّ سُلْطَانَهُ. ۲

مردمی از مشرق زمین قیام کرده و مقدمات سلطنت مهدی علیه السلام را
آماده می سازند.

۱۶۵- امیرالمؤمنین علیه السلام در جریانهای که میان ایرانیان و

عربها پیش خواهد آمد، سخنی دارند که در آن کلام تاریخی، حق بودن
ایرانیان و باطل بودن عربها را بیان می کند، این است نص حدیث:

جَاءَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ
- وَعَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْمَيْتَرِ - فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْنَا هَذِهِ الْحَمْرَاءُ عَلَى
قُرْبِكَ - يَتَعْنَى الْعَجَمَ - قَالَ: فَرَكَّضَ عَلَى الْمَيْتَرِ بِرِجْلِهِ فَقَالَ: صَفَّصَهُ بَنِي صَوْحَانَ:
مَا لَنَا وَلِهَذَا - يَتَعْنَى الْأَشْعَثَ - لَيَقُولَنَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ الْيَوْمَ فِي الْعَرَبِ قَوْلًا لَا يَزَالُ
يُذَكَّرُ.

فَقَالَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: مَنْ يَغْدُرْنِي مِنْ هَؤُلَاءِ الصَّبَايِرَةِ يَتَمَرَّخُ أَحَدُهُمْ عَلَى
فِرَاشِهِ تَمَرَّخُ الْجِمَارِ وَيَهْجُرُ قَوْمَ (لِلدَّكْرِ: كَامِل) فَيَأْمُرُنِي أَنْ أَكْفِرَ بِهِمْ، مَا كُنْتُ
لَأَكْفِرَهُمْ فَأَكُونُ مِنَ الْجَاهِلِينَ وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ لَيَضُرَّنَكُمْ عَلَى
الدِّينِ عَوْدًا كَمَا ضَرَبْتُمُوهُمْ عَلَيْهِ بَدْءًا. ۲

اشعث بن قیس در حالی که روی دوش مردم راه میرفت، به طرف

۱- بحار ج ۴۵/۳۳۰ به نقل از مناقب.

۲- المعرفة والتاریخ ج ۲/۴۹۷ و ابن ماجه فتن/۳۴.

۳- الكامل للمبرّد ج ۱/۲۸۴ و در نسخه ای ج ۲/۶۲ و نشر الدرر تألیف آبی ج ۱/۲۹۹ و ۳۰۰



امیرالمؤمنین علیه السلام آمد و علی علیه السلام هم بر فراز منبر بود، اشعث عرض کرد یا امیرالمؤمنین این سرخ پوستان (یا این سفید پوستان)^۱ ما را از نزدیک شدن به شما مانع هستند، علی علیه السلام با پای خود بر منبر زد صعصعة بن صوحان گفت ما را با اشعث چکار، امیرالمؤمنین، امروز سخنی در باره عرب خواهند گفت که در تاریخ باقی خواهد ماند - و فرمود: کیست از طرف من عذر این ضیاطره را بخواهد (یعنی به من یاری کند و این افراد بی خیر و لئیم را دفع نماید)، یکی از اینها درختخواب خود مانند الاغ می غلطد و گروهی هم برای شنیدن ذکر و موعظه، گرمای شدید را تحمل می کنند (و جا برای خود می گیرند) حالا آمده از من می خواهد که آنان را از خود دور سازم و از نادانان باشم.

قسم به خدائی که دانه را شکافته و انسان را خلق کرده است اینان (غیر عربها) شما (عربها) را برای دین خدا خواهند زد تا دوباره به اسلام برگردید، کما اینکه شما آنها را زید تا اسلام را قبول کردند:

الحمراء: موالی را گویند از روم و فارس ولی از تاریخ بدست می آید که پای منبر امیرالمؤمنین علیه السلام در آن زمان فقط ایرانیان بودند. و در پایان سخن چند نکته لازم به تذکر است:

۱- در این احادیث مخصوصاً در احادیثی که در تفسیر آیه شریفه «وَأَنْ تَتَوَلَّوْا بِنَسْتَيْدِلْ قَوْمًا غَيْرِكُمْ» وارد شده، رسول الله صلی الله علیه و آله علاوه بر صفاتی که در آیه شریفه ذکر شده، علم و دانش آنان را تذکر میدهد، شاید غرض این باشد که علم و علماء دین را که از این قوم برخاسته و خدمت علمی و قلمی به دین کرده اند، یادآوری نماید و این جهت از نظر تاریخی معلوم و واضح است.

و علاوه بر علوم ظاهری دینی، اینان پیروی از اهل بیت علیهم السلام کرده و حامل علوم آنان شده و در حقیقت اسلام واقعی را از منبع وحی فرا گرفته و دارای علم حقیقی شده و دین را از انحرافات

.....
و این ابی الحدید ج ۱۹/۱۲۴ و ج ۲۰/۲۸۱ و بحار ج ۴۱/۱۱۸ و حواشی مرحوم محدث بر غارات تقفی ج ۲/۸۲۹ به نقل از کامل میرزا ج ۲/۵۳ و تهذیب الکامل سیاسی ج ۲/۱۱۶ و ۱۱۷ و شرح کامل مرصفی ج ۴/۱۹۴ و غریب الحدیث ابی عبید ج ۳/۴۱۷ و لسان العرب و نهایت ابن اثیر در «ضطر» و قاموس الرجال ج ۲/۹۹ و بهج الصباغة ج ۱۳/۴۰۰ و ۴۰۱.

۱ - مردود احتمال در لغت ذکر شده است.



حفظ نمودند و گویا حضرت در این جملات به پیروی ایرانیان از اهل بیت (ع) نظر کرده و اهمیت آن را گوشزد می نمایند، مخصوصاً به سلمان می فرمایند: **يَتَّبِعُونَ سُنَّتِي وَيَتَّبِعُونَ آثَارِي وَيَكْتُرُونَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ** (و این نکته به نظر بسیار دقیق است)

و علاوه بر اینها، صفاتی که در آیه، برای این قوم ذکر شده است از فروع علم و ایمان است کما اینکه ضد این صفات نیز از فروع جهل و نادانی می باشد، چون خداوند تبارک و تعالی گاهی در مقام نکوهش از یک عمل می فرماید: این کار جاهلانه است مثلاً می فرماید: **أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ**^۱ یعنی به جای اینکه بگویند من استهزاء نمی کنم^۲، این جمله را می فرماید و پس از اینکه می فرماید **فَلَا تَسْئَلُنَّ مَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ** می گوید: **إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ**^۳ و در مقام بیان علت پیروزی مسلمانان بر کفار می فرماید: ... **وَإِنْ تَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ**^۴ و در بیان علت ترس کفار می فرماید: **لَأَتَمَنَّ أَشَدَّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ**^۵ و از زبان حضرت یوسف علی نبینا و آله و علیه السلام نقل می فرماید: **أَضْبُ إِلَيْهِمْ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ**^۶...

پس در مقام بیان فضیلت اینان و اینکه اینها صفات نکوهیده ندارند می فرماید: اینها عالم هستند.

۲- خوانندگان گرامی در نظر داشته باشند که در این احادیث شریفه، عبارتها مختلف است مثلاً در بعضی از روایات: **«لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ»** آمده و در بعضی **«لَوْ كَانَ الدِّينُ»** و دیگری **«لَوْ كَانَ الْعِلْمُ»** یا **«لَوْ كَانَ هَذَا الْعِلْمُ»** و در دیگری **«لَوْ كَانَ الْإِسْلَامُ»** و در برخی **«لَوْ كَانَ الْبِرِّ»** یا **«الْخَيْرِ»** و اگر همه این جملات هم صادر شده باشد باز در مضمون با هم تنافی ندارند.

۳- در روایات اهل بیت علیهم السلام بعض شهرهای ایران بالخصوص

۱- سوره بقره آیه ۶۷.

۲- چون در اول این آیه چنین آمده است: **أَتَسْخِطُونَ لِهَذَا، أَيَا مَا رَا بِهِ مَسْخَرَةٌ مَكْرَهَةٌ أَمْ؟**

۳- سوره هود آیه ۴۶.

۴- سوره انفال آیه ۶۵.

۵- سوره حشر آیه ۱۲.

۶- سوره یوسف آیه ۳۳.





مورد تمجید واقع شده است مانند: قم، طالقان و... و این تمجید منافی با تعریف از تمام ایرانیان نیست، زیرا گاهی نظریه بیان صفات همه ایرانیان است هر چند که در میان آنان بعضی دارای مزیت بیشتری هستند که سبب عنایت زیادتری شده است و نیز ممکن است صفات و خصوصیات افراد، روی جهاتی به کل نسبت داده شود، ولی وجه اول به نظر اقوی می رسد.

برای تأیید این مطلب دو حدیث زیر کافی بنظر میرسد:

«رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ قِمٍّ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى الْحَقِّ يَجْتَمِعُ مَعَهُ قَوْمٌ كَثِيرٌ الْحَدِيدَ لَا تَرَاهُمْ الرِّيَاحُ الْعَوَاصِفُ وَلَا يَمْلُونَ مِنَ الْحَرْبِ وَلَا يَجْبُسُونَ وَعَلَى اللَّهِ يَتَوَكَّلُونَ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»^۱

مردی از اهل قم مردم را به حق دعوت می کند و در گرد او گروهی جمع می شوند که چونان تکه های آهنند و تند بادهای حوادث آنان را نلغزاند و از جنگ خسته نمی شوند (و به آن ادامه می دهند) و بر خدا توکل می کنند، و عاقبت امر از آن متقین است.

۲- كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَالِساً إِذْ قُرِئَ هَذِهِ الْآيَةُ: «فَإِذَا جَاءَ وَعَدُ أُولِيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَاداً لَنَا أُولَى بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْداً مَفْعُولاً» فَقُلْنَا جَعَلْنَا فِدَاكَ مَنْ هُوَ لَآءُ؟ فَقَالَ (ثَلَاثَ مَرَّاتٍ): وَهُمْ وَاللَّهِ أَهْلُ قِمٍّ.^۲

در نزد امام صادق (ع) نشسته بودم که این آیه قرائت شد «پس چون وقت انتقام فرا رسد، بندگان سخت جنگجو و نیرومند خود را بر شما برانگیزیم تا آنجا که درون خانه های شما را نیز جستجو کنند و این وعده انتقام حتمی خواهد بود» ما گفتیم فدایت شویم، اینان کیانند؟ سه مرتبه فرمود: بخدا سوگند ایشان اهل قم اند.

مسئلاً مراد تنها اهل قم نیستند و لکن روی مرکزی که قم دارد و فرمانده کل قوا از قم یا در قم است فرموده اند: «وَهُمْ وَاللَّهِ أَهْلُ قِمٍّ».

